Class-12

SANSKRIT

GENERAL EDUCATION DEPARTMENT
SAMAGRA SHIKSHA, KERALA

STANDARD - XII

SANSKRIT

Second Language
Focus Area

Unit	Lesson
1. आर्द्रता	1. तव विरहे।
	2. व्रज हरितम्।
	3. भविष्ये तव।
2. मानविकता	4. चिन्तारतो बालकः।
	5. को हेतुः?

WORK SHEET ON PART- II SANSKRIT
अभ्यासपत्रिका द्वितीयभाषा संस्कृतम् ।

एककम् – १ - आर्द्रता
पाठः - १ - तव विरहे......

I. कोष्ठकात् समुचितमुत्तरं निर्धार्य लिखत ।

1. गीतगोविन्दस्य कर्ता कः? ....।
   (जयदेवः, कालिदासः, व्यासः)

2. गीतगोविन्दे कति सर्गाः सन्ति ? ....।
   (द्वादश, त्रयोदश, अष्टादश)

3. सा भारं मनुते किम् ? ....।
   (हारं, मलयजपङ्कं, जालं)

4. मलयजपङ्कं विषमिव पश्यति - का ? ....।
   (राधा, सखी, शारिका)

5. विरहविहितमरणा का ? ....।
   (राधा, प्रीयसखी, तापसी)

6. बालशशिनमिव सायमलोलम् का? ....।
   (राधा, सखी, चन्द्रिका)

7. किसलयतल्पं हुताशनकल्पं मनुते । कस्मात् ? ....।
   (विरहात्, क्रोधात्, भयात्)

8. राधा कथं हरिरिति हरिरिति जपति ? ....।
   (सकामं, सदाहं, अलोलम्)

9. गीते चन्दनमित्यर्थे प्रयुक्तं पदं किम् ? ....।
   (मलयजं, नलिनं, किसलयम्)

10. श्रीजयदेवभणितं गीतम् - किम्? ....।
(गीतगोविन्दम् , भजगोविन्दम् , नारायणीयम्)

11. किं गणे नान्तर्भवति ? ....।
(कन्दर्पः, कामदेवः, शारिका)

12. गीतगोविन्दकाव्यस्य नायिका का ? ....।
(तापसी , शारिका, राधा)

13. शार्दूलविक्रीडितं विरचयन् यमायते। कः? ....।
(कृष्णः, व्याघ्रः, कामदेवः)

14. वपुः इति पदस्य अर्थः कः ? ....।
(वक्त्रं, मुखं, शरीरं)

15. राधा किम् विषमिव पश्यति ? ....।
(हारं, जालं, चन्दनं)

II. उदाहरणानुसारं पदच्छेदं लिखत।

क). उदा-

सापि	-	**सा +अपि।**
कापि	-	
मालापि	-	
सीतापि	-	
राधापि	-	
रमापि	-	

ख). उदा-

रामोऽपि	-	**रामः+ अपि।**
तापोऽपि	-	
कोऽपि	-	
कन्दर्पोऽपि	-	
कृष्णोऽपि	-	

ग). **उदा-**

विषमिव	-	**विषम्+ इव ।**
दहनमिव	-	
शशिनमिव	-	
नलिनमिव	-	
चलनमिव	-	

घ). **उदा-**

रविरिति	-	**रविः+ इति ।**
हरिरिति	-	
कविरिति	-	
पतिरिति	-	

III. **प्रदत्तं श्लोकं पठित्वा प्रस्तुताऽप्रस्तुतानि येजयत ।**

आवासो विपिनायते प्रियसखीमालापि जालायते
तापोऽपि श्वसितेन दावदहनज्वालाकलापायते ।
सापि त्वद्विरहेण हन्त ! हरिणीरूपायते हा कथं
कन्दर्पोऽपि यमायते विरचयञ्छार्दूलविक्रीडितम् ।।

प्रस्तुतानि ।	**अप्रस्तुतानि ।**
अवासः।	
प्रीयसखीमाला ।	
तापः ।	
राधा ।	
कन्दर्पः।	

IV. प्रस्तुताप्रस्तुतानि यथोचितं योजयत।

आवास:	-	हरिणी।
प्रियसखीमाला	-	हुताशनकल्पम्।
ताप:	-	मदनदहनम्।
राधा	-	विपिनम्।
मलयजपङ्कम्	-	जालम्।
श्वसितपवनम्-	-	दावदहनज्वाला।
किसलयतल्पम्	-	विषम्।

प्रस्तुतानि	अप्रस्तुतानि
आवासः	
प्रियसखीमाला	
तापः	
राधा	
मलयजपङ्कम्	
श्वसितपवनम्	
किसलयतल्पम्	

V. गीतं पठित्वा आशयं लिखत।

(क) स्तनविनिहितमपि हारमुदारम्।
सा मनुते कृशतनुरिव भारम्।

....
....
....
....
....
....

(ख) सरसमसृणमपि मलयजपङ्कं
पश्यति विषमिव वपुषि सशङ्कम् ।

....

....

....

....

(ग) श्वसितपवनमनुपमपरिणाहं
मदनदहनमिव वहति सदाहम्।

....

....

....

....

(घ) दिशि दिशि किरति सजलकणजालं
नयननलिनमिव विगलितनालम्।

....

....

....

....

(ङ) नयनविषयमपि किसलयतल्पं
कलयति विहितहुताशनकल्पम्।

....

....

....

....

(च) त्वजति न पाणितलेन कपोलं
बालशशिनमिव सायमलोलम् ।

....

....

....

....

(छ) हरिरिति हरिरिति जपति सकामं
विरहविहितमरणेव निकामम्।

....

....

....

....

(ज) श्रीजयदेवभणितमिति गीतं
सुखयतु केशवपदमुपनीतम्।

....

....

....

....

VI. "क"- विभागे प्रदत्तमाशययुक्तंश्लोकं "ख" विभागात् चित्वा लिखत।

क	ख
हारं भारं मनुते।	श्रीजयदेवभणितमिति गीतं सुखयतु केशवपदमुपनीतम्।
राधा सकामं जपति।	त्वजति न पाणितलेन कपोलं बालशशिनमिव सायमलोलम्।
चन्दनं विषमिव विशङ्क्य पश्यति।	हरिरिति हरिरिति जपति सकामं विरहविहितमरणेव निकामम्।
इदं गीतं मोक्षदायकं भवति।	दिशि दिशि किरति सजलकणजालं नयननलिनमिव विगलितनालम्।
तल्पम् अग्निना रचितम् इव गणयति।	सरसमसृणमपि मलयजपङ्कं पश्यति विषमिव वपुषि सशङ्कम्।

कृष्णदर्शनाकांक्षया सर्वासु दिक्षु सा वीक्ष्यति।	स्तनविनिहितमपि हारमुदारम्। सा मनुते कृशतनुरिव भारम्।
सायंकाले कपोलदेशे पाणिं धृत्वा चिन्तयति।	नयनविषयमपि किसलयतल्पं कलयति विहितहुताशनकल्पम्।
विरहात् निश्वासः कामाग्निरिव प्रतीयते।	श्वसितपवनमनुपमपरिणाहं मदनदहनमिव वहति सदाहम्।

क	ख
हारं भारं मनुते।	....
राधा सकामं जपति।	....
चन्दनं विषमिव विशङ्क्य पश्यति।	....
इदं गीतं मोक्षदायकं भवति।	....
तल्पम् अग्निना रचितम् इव गणयति।	....
कृष्णदर्शनाकांक्षया सर्वासु दिक्षु सा वीक्ष्यति।	....
सायंकाले कपोलदेशे पाणिं धृत्वा चिन्तयति।	....
विरहात् निश्वासः कामाग्निरिव प्रतीयते।	....

VII. इष्टतमपदं चित्वा सूचनानुसारम् आस्वादनटीकां लिखत।

त्यजति न पाणितलेन कपोलं
बालशशिनमिव सायमलोलम्॥

दिशि दिशि किरति सजलकणजालं
नयननलिनमिव विगलितनालम्॥

नयनविषयमपि किसलयतल्पं
कलयति विहितहुताशनकल्पम्॥

सूचनाः - आमुखम्, आशयम्, आस्वादनम्।

(इष्टतमश्लोकलेखनम्)

....

....

(आमुखम्)

....

....

....

(आशयम्)

....

....

....

(आस्वादनम्)

....

....

....

....

VIII. **"तव विरहे" इति अष्टपद्याः आस्वादनटीकां सूचिकानुसारं लिखत।**

सूचिकाः -

आवासो विपिनायते, ------ हारं भारं मनुते, ------ विषमिव पश्यति, ------ विगलितनालम् , ------ किसलयतल्पम्, ------ जपति सकामम् ।

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

IX. **अधः प्रदत्तानि सूचकानि स्वीकृत्य विरहिण्याः राधायाः अवस्थाम् अधिकृत्य एकम् उपन्यासं लिखत।**

सूचकाः -

आवासो विपिनायते, , ------ विषमिव पश्यति, , ------ किसलयतल्पम् , ------ जपति सकामम् ।

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

एककम् – १ - आर्द्रता
पाठः – २ - व्रज हरितम्।

I. कोष्ठकात् समुचितमुत्तरम् निर्धार्य लिखत।

1. महाभारतस्य कर्ता कः? ....
 (व्यासः, भासः, वाल्मीकिः)

2. पञ्चमवेदः कः ? ....
 (रामायणम् , महाभारतम् , आयुर्वेदम्)

3. एषः सर्वदा अस्मान् परित्रातुं व्यग्रः आसीत् । एषः कः ? ....
 (सर्पः, व्याधः, वृक्षः)

4. हा हतोऽस्मि । कस्य रोदनमिदम् ? ....
 (पक्षिणः, लुब्धकस्य, वृक्षस्य)

5. पितरौ कृतज्ञतापूर्वकं कम् अनमताम् ? ....
 (वृक्षराजं , सर्पं, व्याधं)

6. "शारिके! जानामि सर्वं वृत्तान्तम्" ।कस्याः वचनमिदम् ? ....
 (तापस्याः, मातुः, शारिकायाः)

7. "एकस्यां शाखायां वृक्षः तां दोलायितुं प्रचक्रमे" काम् ? ....
 (तापसीं, शारिकां, मातरं)

8. शुककथा कस्मिन् ग्रन्थे उपलभ्यते ? ....
 (महाभारते, रामायणे, रघुवंशे)

9. 'भवन्तः गच्छन्तु नाहम् अधुना आगच्छामि' कस्याः वचनम् ? ....
 (तापस्याः, शारिकायाः, मातुः)

10. वृक्षस्य शुष्कशाखा कस्य शिरसि अपतत् ? ....
 (सर्पस्य, पक्षिणः, लुब्धकस्य)

11. वृक्षस्य आर्द्रता ....स्पर्शमिव आश्वासदायिन्यभवत् ? ....
 (मातुः, पितुः, भगिन्याः)

II. उदाहरणानुसारं पदच्छेदं लिखत।

1. **उदा -**	तत्रैव	=	तत्र	+	एव
	अत्रैव	=	....	+	....
2. **उदा -**	कुत्रापि	=	कुत्र	+	अपि
	तत्रापि	=	....	+	....
3. **उदा -**	कोऽपि	=	क:	+	अपि
	सोऽपि	=	....	+	....
4. **उदा -**	स्पर्शमिव	=	स्पर्शम्	+	इव
	पोतकानिव	=	....	+	....
5. **उदा -**	भोजनमन्विष्य	=	भोजनम्	+	अन्विष्य
	रुदितमश्रौषम्	=	....	+	....

III. पेटिकातः पदानि चित्वा वाक्यं क्रमीकृत्य लिखत।

भवन्त: गच्छन्तु	भोजनमन्विष्य	आगच्छामि
शारिका	नाहमधुना	तत्रैव उपाविशत्
पितरौ	तूष्णीं भूत्वा	गतौ

....

....

....

IV. गद्यभागं पठित्वा क्त्वान्त- ल्यबन्त- तुमुन्नन्तपदानि चित्वा लिखत।

1. भवन्तः गच्छन्तु नाहमधुना आगच्छामि। अस्य दयनीयाम् अवस्थां विचिन्त्य कथमेतं त्यक्त्वा गन्तुम् शक्नुमः।

क्त्वान्तम्	**ल्यबन्तम्**	**तुमुन्नन्तम्**

2. वृक्षः सर्वदा अस्मान् परित्रातुं व्यग्रः आसित्। तत्सर्वं विस्मृत्य आपदि एतम् अनादृत्य गन्तुं नाहं समर्था। गच्छन्तु, सर्वे गच्छन्तु।

क्त्वान्तम्	ल्यबन्तम्	तुमुन्नन्तम्

V. रेखाङ्कितपदानां स्थाने कोष्ठकात् समानार्थकपदान्युपयुज्य वाक्यं पुनर्लिखत।

1. प्रातः निर्झर्याः कलरवं श्रुत्वा शाखामृगाणां लाङ्गूलान्दोलनं च दृष्ट्वा शाखायां मन्दं मन्दम् आन्दोलयन्ती अहं व्याधस्य लक्ष्यमभवम्।

(निषादस्य, वानराणां, निशाम्य)

....

....

....

2. भवन्तः गच्छन्तु नाहम् अधुना आगच्छामि। अस्य दयनीयाम् अवस्थां विचिन्त्य कथमेतं त्यक्त्वा गन्तुं शक्नुमः। एषः सर्वदा अस्मान् परित्रातुं व्यग्रः आसीत्

(उपेक्ष्य, तत्परः, इदानीम्)

....

....

....

3. तदा शीतलः अनिलः विचलाल। मेघःअमृतम् अवर्षत। नचिरेणैव वृक्षः पल्लवितः पत्रैः शाखाभिः च सम्पुष्टः यथापूर्वं परिणतिं प्राप्तवान्।

(आघोषः, पादपः, परिणामः, पर्णैः, वातः)

....

....

....

VI. कथास्तम्भं क्रमीकुरुत।

क). * वृक्षः सम्पुष्टः अभवत्।

* एका शारिका वृक्षं त्यक्त्वा गन्तुम् अशक्ता।

* व्याधस्य शरेण वृक्षः विद्धः विषबाधितः च।

* शुष्कं वृक्षं त्यक्त्वा सर्वे गतवन्तः ।
* शारिकायाः आर्द्रतायां सन्तुष्टा तापसी वृक्षं शारिकां च अनुगृह्णाति ।

....
....
....
....
....

ख) * तापसी वात्सल्यपूर्णेन चक्षुषा तां विलोक्य स्मितमुखी अभवत् ।
* विषलिप्तः वृक्षः क्रमेण शुष्कः अभवत् ।
* शारिका पुरतः तापसीम् अपश्यत् ।
* वृक्षम् अनादृत्य गन्तुं सा न समर्था ।
* वृक्षः पल्लवितः पत्रैः शाखाभिः च संपुष्टः अभवत् ।
* विगलितलक्ष्यस्य व्याधस्य शरेण वृक्षः विद्धः ।

....
....
....
....
....

VII. प्रदत्तं गद्यभागं पठित्वा अधोनिर्दिष्टानां प्रश्नानां उत्तराणि लिखत ।

क). मातुः पक्षान्तः निद्रासुखमनुभूयमानाः वयं यथाकथञ्चित् सुप्तोत्थिताः। तौ भोजनमन्विष्य गतौ । तयोः आगमनकालं यावत् वृक्ष एव पितरौ। स अस्मान् पोतकानिव संरक्षति स्म । मम अनुजानां शब्दं श्रुत्वा एव नीडात् बहिरागता। वृक्षस्य अधः तण्डुलान् प्रसृतान् यदृच्छया अपश्यम् । तण्डुलान् आहर्तुम् उद्युक्तायां 'हा हतोऽस्मि'! इति रुदितमश्रौषम्। वृक्षस्य एका शुष्कशाखा कस्यचित् जालधारिणः लुब्धकस्य शिरसि अपतत् इव ।

1. गद्यांशे विद्यमानानां क्त्वान्त – ल्यबन्त – तुमुन्नन्तपदानि चित्वा लिखत ।

....

2. कौ भोजनमन्विष्य गतौ ?

....

3. वृक्षस्य अधः किम् अपश्यत् ?

....

4. 'हा हतोऽस्मि'! इति रुदितमश्रौषम् । कः कस्मात् रोदिति ?

....

5. उदाहरणानुसारं पदं विश्लेषयत ।

उदाः- हरिरत्र = हरिः + अत्र

बहिरागता = ... + ...

ख). सा वात्सल्यपूर्णेन चक्षुषा तां विलोक्य स्मितमुखी अभूत् । तदा शीतलानिलः विचचाल । मेघः अमृतम् अवर्षयत् । नचिरेणैव वृक्षः पल्लवितः पत्रैः शाखाभिः च सम्पुष्टः यथापूर्वं परिणतिं प्राप्तवान् ।तत्र एकस्यां शाखायां वृक्षः तां दोलायितुं प्रचक्रमे । 'विलसतु हरिताभा लोकभूत्यै नितान्तम्' ।

1. सा कीदृशेन चक्षुषा तां विलोक्य स्मितमुखी अभूत् ?

....

2. वृक्षः तां किं कर्तुं प्रचक्रमे ?

....

3. रेखाङ्कितपदस्य विश्लेषणं कुरुत ।

....

4. तदा कः विचचाल ?

....

ग). व्यासप्रणीतः इतिहासग्रन्थः भवति महाभारतम् । महत्तरोऽयं ग्रन्थः पञ्चमवेदत्वेन परिगण्यते । महत्वात् भारवत्वाच्च महाभारतमुच्यते ।कुरूणां पाण्डवानां च चरितं मुख्यतया तत्र प्रतिपाद्यः । अपि च बहूनि उपाख्यानानि तत्र तत्र निबद्धानि । "यदिहास्ति तदन्यत्र यन्नेहास्ति न तत्क्वचित्" इति व्यासस्य वचनं प्रसिद्धम् ।

1. व्यासप्रणीतः इतिहासग्रन्थः कः ?

....

2. पञ्चमवेदत्वेन किं परिगण्यते ?

....

3. महाभारते कति पर्वाणि सन्ति ?

....

4. महाभारतस्य मुख्यप्रतिपाद्यविषयः कः ?

....

5. व्यासस्य प्रसिद्धं वचनं किम् ?

....

VIII. भाषान्तरीकरणं कुरुत

पितरौ भोजनमन्विष्य गतौ । तयोः आगमनकालं यावत् वृक्ष एव पितरौ । स अस्मान् पोतकानिव संरक्षति स्म । मम अनुजानां शब्दं श्रुत्वा एव नीडात् बहिरागता । वृक्षस्य अधः तण्डुलान् प्रसृतान् यदृच्छया अपश्यत् ।

....
....
....
....
....

IX. अधः प्रदत्तानि वाक्यानि प्रादेशिकभाषया आङ्गलभाषया वा परिवर्तयत ।

1. वृक्षःसर्वदा अस्मान् परित्रातुं व्यग्रः आसीत् ।
2. वृक्षस्य आर्द्रता सर्वदा मातुः स्पर्शमिव आश्वासदायिन्यभवत् ।
3. सा वात्सल्यपूर्णेन चक्षुषा तां विलोक्य स्मितमुखी अभूत् ।
4. शुककथायाः उपाख्यानमेव व्रज हरितम् ।
5. वृक्षः सर्वदा अस्मान् पोतकानिव संरक्षति स्म ।

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

X. संस्कृतभाषायाम् अनुवदत ।

1. വ്യാസൻ രചിച്ച ഇതിഹാസഗ്രന്ഥമാണ് മഹാഭാരതം .
2. മഹാഭാരതം പഞ്ചമവേദം എന്നറിയപ്പെടുന്നു .
3. കൗരവരുടെയും പാണ്ഡവരുടെയും ചരിതമാണ് ഇതിലെ പ്രതിപാദ്യവിഷയം .

1. ....
2. ....
3. ....

XI. आङ्गलेयपदानां स्थाने पेटिकातः संस्कृतपदान्युपयुज्य खण्डिकां पुनर्लिखत ।

(दिशा, मन्दं मन्दं, नाहं गच्छामि, तूष्णीं भूत्वा, कुत्रापि)

I am not going नाहं गच्छामि, भवन्तं विहाय नाहं any where गच्छामि । शारिका silent तत्रैव उपाविशत् । तस्याः तप्तं मन इव directions अरुणिम्ना लिप्ताः । अरुणिमनि एकं दृश्यं slowly स्मृतिपथमागतम् ।

....
....
....
....
....

XII. पितरौ कृतज्ञतापूर्वकं वृक्षराजम् अनमताम् । एतत् सन्दर्भं मनसि निधाय सम्भाषणं पूरयतु ।

माता - पुत्रि! शारिके ।
शारिका - ....।
माता - कुतः त्वं भीता इव दृश्यते ?
शारिका - ....।
माता - लुब्धकः इति ! कः सर्वान् अरक्षत् ?
शारिका - ....।
माता - वृक्षराजं सधन्यवादं प्रणमामः ।

एककम् – १ - आर्द्रता
पाठः – ३ - भविष्ये तव...

पाठः - 3

I. कोष्ठकात् समुचितानि उत्तराणि स्वीकृत्य उत्तरयत।

1. पुत्रः स्नुषा च ....सोपानमार्गेण बहिरागच्छति। ....
(मन्दिरात्, कार्यालयात्, यानात्)।

2. संस्कृतचलच्चित्रेतिहासे प्रथमचलच्चित्रः कः ? ....
(आदिशङ्कराचार्यः, भगवद्गीता, प्रीयमानसम्)

3. सालारम् इति कस्य नाम भवति ? ....
(यानस्य , वृद्धसदनस्य, कार्यालयस्य)

4. तात ! प्रकोष्ठे तस्मिन् .... वर्तते। ....
(उष्णं , शैत्यं, धूमं)

5. भविष्ये तव ----कस्याः वचनमिदम् ? ....
(रोस्याः, वृद्धमातुः, पत्न्याः)

6. संस्कृतचलच्चित्रेतिहासे द्वितीयचलच्चित्रः कः ? ....
(इष्टि , भगवद्गीता, प्रियमानसम्)

7. आदिशङ्कराचार्यः नाम संस्कृतचलच्चित्रस्य निदेशः कः ? ....
(जि.बि.अय्यर्, प्रियदर्शन्, मधु अम्बाट्)

8. कार्यालयस्य देहल्यां स्थाणुमवलम्ब्य उपविशति अपरा ....।
(रोसी , वृद्धमाता, स्नुषा)

9. सोपानस्य वामतः एका पुरातनी ....। ....
(सरणी, द्रोणी , पीठिका)

10. दिनाभ्यन्तरे मृतिस्तासाम् - कस्याः इदं वचनम् ? ....
(रोस्याः, मातुः, पत्न्याः)

II. उदाहरणानुसारं विश्लेषयत ।

ततस्तस्य	-	ततः + तस्य ।
मृतिस्तासाम्	-	…………................... + ... ।
नेष्यमाणस्त्वम्	-	…………................... + ... ।

III. अधः प्रदत्तं गद्यभागं पठित्वा पटकथां लिखत ।

"भवन्तः गच्छन्तु, नाहमधुना आगच्छामि"। "अस्य दयनीयाम् अवस्थां विचिन्त्य कथमेतं त्यक्त्वा गन्तुं शक्नुमः" ? एषः सर्वदा अस्मान् परित्रातुं व्यग्रः आसीत्। "तत्सर्वं विस्मृत्य आपदि एतम् अनादृत्य गन्तुं नाहं समर्था"। "गच्छन्तु, सर्वे गच्छन्तु" ।

सगद्गदं पुनः पुनः विलपन्ती,अन्येषां गमनं सास्रं पश्यन्ती तमेव गाढमाश्लिष्य "नाहं गच्छामि", "नाहं गच्छामि", "भवन्तं विहाय नाहं कुत्रापि गच्छामि"। शारिका तृष्णीं भूत्वा तत्रैव उपाविशत्। तस्याः तप्तं मन इव दिशः अरुणिम्ना लिप्ताः। अरुणिमनि एकं दृश्यं मन्दं मन्दं स्मृतिपथमागतम् ।

रंगविवरणम्	*सम्भाषणम्*	*विनिमयः*
. . . .		

IV. गद्यभागं पठित्वा क्त्वान्त- ल्यबन्त -तुमुन्नन्तापदानि चित्वा लिखत।

पुत्रः परिवृत्य अवलोकयति। रोसी आगच्छति। रोसी वदति। लक्ष्म्यै व्यजनम् अनपेक्षितमेव। ईदृशमुष्णं सेढुं सा समर्था एव। एतस्मादपि असह्यमुष्णं सोढ्वा एव सा भवन्तमपोषयत्।

क्त्वान्तम्	ल्यबन्तम्	तुमुन्नन्तम्
....	....	....

V. पेटिकातः उचितपदानि स्वीकृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत।

मार्जयति, उपविशति, अपसार्य, दर्पणे

पुत्रः कार् याने .... । चिन्ताकुले नेत्रे .... दृश्यते। खिन्नः पुत्रः उपनेत्रम् अपसार्य करवस्त्रेण मुखं .... ।

VI. संस्कृतभाषया अनुवदत।

1. ഞാൻ സംസ്കൃതം പഠിക്കുന്നു . / I am studying Sanskrit.
2. ഭാരതം എന്റെ രാജ്യമാണ്. / India is my country.
3. ന്യൂഡൽഹി ഭാരതത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമാണ്. / New Delhi is the capital of India.

1. ....।

2. ....।

3. ....।

VII. संस्कृतभाषया अनुवदत।

1. യേശുദാസ് കേരളത്തിലെ പ്രമുഖ ഗായകനാണ്. / Yesudas is the great singer of Kerala.
2. മഹാത്മാഗാന്ധി നമ്മുടെ രാഷ്ട്രപിതാവാണ്. / Mahatmagandhi is the father of our nation.

3. മഹാഭാരതത്തിന്റെ കർത്താവ് വ്യാസനാണ്. / Vyasa is the author of Mahabharatha

1. .... ।
2. .... ।
3. .... ।

VIII. अधः प्रदत्तां पेटिकां पठित्वा चत्वारि वाक्यानि रचयत।

वृद्धसदनस्य	प्रकोष्ठे	भवति रोसी।
पुत्रः	मुखे	महदुष्णं वर्तते।
तातः	अन्तेवासिनी	उपविशति।
रोसी	कार् याने	उपनेत्रं स्थापयति।

1. .... ।
2. .... ।
3. .... ।
4. .... ।

IX. अधः प्रदत्तं गद्यभागं पठित्वा प्रदत्तेषु प्रश्नवाचकशब्दानि उपयुज्य प्रश्नवाक्यानि रचयत।

रोसी मुखात् उपनेत्रं अपसार्य पुनः स्थापयति। पुत्रः कार् याने उपविशति। चिन्ताकुले नेत्रे दर्पणं दृश्यते। रोस्याः शब्दं प्रतिध्वनति। खिन्नः पुत्रः उपनेत्रं अपसार्य करवस्त्रेण मुखं मार्जयति।

(कुत्र, कः, केन, का)

1. .... ।
2. .... ।
3. .... ।
4. .... ।

X. अधः प्रदत्तां सूचनां पठित्वा 'भविष्ये तव' इति पाठभागयस्य कथां लिखत।

सूचनाः :- वृद्धसदनम्।
पौत्रः प्रकोष्ठात् आगच्छति।
स्नुषा रोषं प्रकटयति।
पुत्रः कार् यानस्य नियन्त्रणचक्रं दृढं गृह्णाति।

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

XI. अधः प्रदत्तां सूचनां पठित्वा वृद्धसदनस्यावश्यकताम् अधिकृत्य एकम् उपन्यासं लिखत।

सूचनाः :- सालारम्।
तत्र प्रकोष्ठे महदुष्णं वर्तते।
पुत्रः मनः संघर्षम् अनुभवति।
वृद्धजनसंरक्षणस्य आवश्यकता।

....
....
....
....
....
....
....
....
....

एककम् – २ - मानविकता

पाठः – ४ - चिन्तारतो बालकः

I. कोष्ठकात् समुचितमुत्तरं निर्धार्य लिखत |

1. क्रिस्तुभागवतस्य कर्ता कः ? ....
(पि.सि.कुट्टिकृष्णन् ,पि.सि.देवस्या, अरणोस् पातिरी)

2. कस्मिन् नगरे शिल्पी कन्यया साकं शिशुम् अपूपुषत् ? ....
(नसरत्, ताबोर्, एतन्स्)

3. तक्षकेण अनुष्ठितं व्रतं किम् ? ....
(उपवासः, असिधारा, अहिंसा)

4. बालकः पित्रा साकं कथम् अवर्धत ? ....
(अद्भुतानन्दशान्तिभिः, मास्मरिकवृत्या, स्वाभाविकतया)

5. सः बालकः ....बालकैः सह क्रीडातत्परः आसीत् ? ....
(आरबीय, यहूद, पार्सी)

6. कं निरीक्ष्य भाविकाले एवं शिष्याः भवेयुः इति सः चिन्तयामास? ....
(अजवृन्दं , गोपवृन्दं , यहूदवृन्दं)

7. तेन मुनिना कस्य अधित्यकां नीतः ? ....
(ताबोरद्रेः,नासरथे,महेन्द्रस्य)

8. ताबोरद्रेः अधित्यकायां रम्याः प्रकृतिसम्पदः पश्यन् स्थण्डिले किमकरोत् ?
....
(अक्रीडत्, अशेत, अतिष्ठत)

9. 'निजं भाविशिष्यगणं चिन्तयामास ' कः? ....
(जोसफ्, येशुः, मेषपालः)

10. मुनिः तद्वृत्तं प्रियामाचष्ट-मुनिःकः ? ....
(येशुदेवः, बालकः, जोसफ्)

II. गद्यभागस्य आशयप्रतिपादकं श्लोकं चित्वा लिखत ।

गद्यभागः - मातापित्रोः अद्भुतानन्देन शान्त्या च साकं वृद्धिमुपगतः ।

क) आत्मना बलवानेष ज्ञानपूर्णश्च बालकः ।
अवर्धत समं पित्रोरद्भुतानन्दशान्तिभिः ॥

ख) यहूदबालकैरन्यैः क्वापि क्रीडारतस्तथा ।
क्वापि चिन्तापरः सर्वैरलक्ष्यत स बालकः ॥

....

....

III. "क" विभागे प्रदत्तस्य आशयस्य समानार्थकं श्लोकं "ख" विभागात् चित्वा लिखत ।

क	ख
प्रकृतिदृश्यम् आस्वाद्य सः स्थण्डिले अशेत ।	मेषपालैर्नीयमानं मेषयूथं निरीक्ष्य सः । कुमारश्चिन्तयामास भाविशिष्यगणं निजम् ॥
अजगणं दृष्ट्वा भाविशिष्यगणं चिन्तयामास ।	यहूदसमुदाचारवर्त्मना तं कुमारकम् । नेतुं वैदिकलेखान्स तक्षकस्तमशिक्षयत् ॥
सः तक्षकः वैदिकलेखान् अशिक्षयत् ।	मुनिना तेन नीतोऽसौ ताबोरद्रेरधित्यकाम् । अशेत स्थण्डिले पश्यन् रम्याः प्रकृतिसम्पदः॥
जोसफ् मरियया साकं दिव्यं शिशुम् अपूपुषत् ।	यहूदबालकैरन्यैः क्वापि क्रीडारतस्थता । क्वापि चिन्तापरः सर्वैरलक्ष्यत स बालकः ॥
स बालकः सदा चिन्तापरः इव अवर्धत ।	पुरे नासरथे सार्धं कन्यया प्रियया चरन् । असिधाराव्रतं तक्षा शिशुं दिव्यमपूपुषत् ॥

क	ख
प्रकृतिदृश्यम् आस्वाद्य सः स्थण्डिले अशेत ।	....

अजगणं दृष्ट्वा भाविशिष्यगणं चिन्तयामास |	....
सः तक्षकः वैदिकलेखान् अशिक्षयत् |	....
जोसफ् मरियया साकं दिव्यं शिशुम् अपूपुषत् |	....
स बालकः सदा चिन्तापरः इव अवर्तत |	....

IV. उदाहरणानुसारं वाक्यद्वयं योजयत |

उदा - विद्यालयं गच्छति | पाठं पठति |
विद्यालयं गत्वा पाठं पठति |

१. स्नानं करोति | ईश्वरं वन्दते |
....

२. यानं आरोहति | नगरं गच्छति |
....

३. पुस्तकं पश्यति | पाठं वाचयति |
....

४. आसन्दे उपविशति | ओोदनं भक्षयति |
....

५. घण्डानादं श्रुणोति | कक्ष्यां आगच्छति |
....

६. मन्दिरं गच्छति | ईश्वरं भजति |
....

७. चर्चां करोति | पाठं पठति |
....

V. रेखाङ्कितपदानां स्थाने समानार्थकपदान्युपयुज्य वाक्यं पुनर्लिखत |

(अवलोकयन् , प्रापितः, शयितवान्, मनोहराः)

तेन मुनिना ताबोरद्रेः अधित्यकां नीतः | असौ रम्याः प्रकृतिसम्पदः पश्यन् स्थण्डिले अशेत |

तेन मुनिना ताबोरद्रेः अधित्यकां ....। असौ .... प्रकृतिसम्पदः .... स्थण्डिले ....।

VI. पेटिकायाः पदान्युपयुज्य द्वे वाक्ये लिखत।

नीतः	ताबोरद्रेः	तेन मुनिना	अधित्यकां
भाविशिष्यगणं	निजं	स कुमारः	चिन्तयामास

....

....

VII. उदाहरणानुसारं विश्लेषयत।

उदा -		यहूदबालकैरन्यैः	=	यहूदबालकैः	+	अन्यैः
	१.	छात्रैरन्यैः	=	....	+	............।
	२.	मित्रैरन्यैः	=	....	+	............।
उदा -		नीतोऽसौ	=	नीतः	+	असौ
	१.	सोऽयं	=	....	+	..........।
	२.	गृहीतोऽयं	=	....	+	...........।
उदा -		ज्ञानपूर्णश्च	=	ज्ञानपूर्णः	+	च
	१.	महाकविश्च	=	....	+	....।
	२.	अर्चनाश्च	=	....	+	........।

VIII. श्लोकं पठित्वा गद्यक्रमं पूरयत।

1. पुरे नासरथे सार्धं कन्यया प्रियया चरन्।
असिधाराव्रतं तक्षा शिशुं दिव्यमपूपुषत्॥

नासरथे ....प्रियया .... सार्धं ....व्रतं चरन् ....दिव्यं शिशुम् अपूपुषत्।

2. आत्मना बलवानेष ज्ञानपूर्णश्च बालकः।
अवर्धत समं पित्रोरद्भुतानन्दशान्तिभिः॥

आत्मना एष ....बलवान् ....च पित्रोः .... समम् .... ।

3. यहूदबालकैरन्यैः क्वापि क्रीडारतस्थता।
क्वापि चिन्तापरः सर्वैरलक्ष्यत स बालकः॥

स बालकः .... अन्यैः .... क्रीडारतः तथा क्वापि .... च सर्वैः ....।

4. मुनिना तेन नीतोऽसौ ताबोरद्रेरधित्यकाम्।
अशेत स्थण्डिले पश्यन् रम्याः प्रकृतिसम्पदः॥

तेन मुनिना .... अधित्यकां ....असौ रम्याः .... पश्यन् .... अशेत।

5. मेषपालैर्नीयमानं मेषयूथं निरीक्ष्य सः।
कुमारश्चिन्तयामास भाविशिष्यगणं निजम्॥

मेषपालैः .... मेषयूथं ....स कुमारः .... भाविशिष्यगणं .... ।

6. दृष्ट्वा चिन्तारतं क्षिप्रग्राहिणं बालकं मुनिः।
प्रियामाचष्ट तद्वृत्तं सा तु मौनमधारयत्॥

चिन्तारतं ....बालकं दृष्ट्वा ....तद्वृत्तं प्रियाम् ....सा तु .... अधारयत्।

7. यहूदसमुदाचारवर्त्मना तं कुमारकम् ।
नेतुं वैदिकलेखान्स तक्षकस्तमशिक्षयत् ॥

यहूदसमुदाचारवर्त्मना तं .... स ....
वैदिकलेखान् तम् .... ।

IX. श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत ।

क) मेषपालैर्नीयमानं मेषयूथं निरीक्ष्य सः ।
कुमारश्चिन्तयामास भाविशिष्यगणं निजम् ॥

१. सः कुमारः चिन्तयामास । अत्र कुमारः कः ? ....
२. सः कुमारः किं चिन्तयामास ? ....
३. श्लोके प्रदत्तं ल्यबन्तम् अव्ययं चित्वा लिखत । ....
४. श्लोकस्य आशयं स्ववाक्यैः लिखत । ....

ख). पुरे नासरथे सार्धं कन्यया प्रियया चरन् ।
असिधाराव्रतं तक्षा शिशुं दिव्यमपूपुषत् ॥

१. तक्षकेण आचरितं व्रतं किम् ? ....
२. दिव्यं शिशुम् अपूपुषत् । शिशुः कः ? ....
३. रेखाङ्कितपदस्य पदच्छेदं लिखत । ....
४. श्लोकस्य गद्यक्रमं लिखत । ....

ग). मुनिना तेन नीतोऽसौ ताबोरद्रेरधित्यकाम् ।
अशेत स्थण्डिले पश्यन् रम्याः प्रकृतिसम्पदः॥

१. मुनिना कस्य अधित्यकां नीतः ? ....
२. प्रकृतिसम्पदः पश्यन् स्थण्डिले किमकरोत् ? ....
३. रेखाङ्कितपदस्य पदच्छेदं लिखत । ....
४. श्लोकस्य आशयं स्ववाक्यैः लिखत । ....

X. यथोचितं योजयत ।

मुनिः	-	पि.सि.देवस्या
क्रिस्तुभागवतम्	-	व्रतम्
असिधारा	-	येशुदेवः
चिन्तारतः बालकः	-	जोसफ्

मुनिः - ....
क्रिस्तुभागवतम् - ....
असिधारा - ....
चिन्तारतः बालकः - ....

XI. सूचनां पठित्वा पि.सि.देवस्यायाः लघुजीवनचरितं लिखत ।

सूचना - कुटमालूर्देशे, मार् इवानियोस् कलालयम् , क्रिस्तुभागवतम्, पुरस्काराः ।

....
....
....
....
....

एककम् – २ - मानविकता
पाठः – ५ - को हेतुः?

I. कोष्ठकात् उचितपदानि स्वीकृत्य उत्तरत।

1. गात्रम् इति पदस्य समानार्थकपदं लिखत। ....
(कर्णं, नेत्रं, शरीरम्)

2. जानत्येव-विश्लिष्टरूपं किम्? ....
(जानाति + इव, जानाति + एव, जानाति+ येव)

3. अनया यशोधरया अपि कियद्वारं दृष्टमस्ति। यशोधरा का? ....
(सिद्धार्थस्य माता, सिद्धार्थस्य पत्नी, सिद्धार्थस्य भृत्या)

4. सिद्धार्थः कस्य हेतुं परिचिन्तयति? ....
(मरणस्य, सुखस्य, विरहस्य)

5. बाल्ये सुप्रबुद्धस्य पुत्रीत्वेन विचरत्यवसरे -का? ....
(वृद्धा, यशोधरा, सखी)

6. सायंकाले प्रत्यागत्य राजकुमारः कुत्र तूष्णीमुपाविशत्? ....
(उद्याने, बिल्ववेदिकायां, शिलामण्डपे)

7. महाप्रस्थानस्य कर्ता कः? ....
(पि. सि. देवस्या, माटम्प् कुञ्जुक्कुट्टन्, अशोकन् पुरनाट्टुकरा)

8. महाप्रस्थानस्य संस्कृतानुवादकः कः? ....
(पि. सि. देवस्या, जयदेवः, अशोकन् पुरनाट्टुकरा)

9. गात्रम् इति पदस्यार्थः कः? ....
(मुखं, शरीरं, शिरः)

10. वार्धक्यं रोगमरणं च साधारणमेव -कस्याः वचनमिदम्? ....
(यशोधरायाः, तापस्याः, राधायाः)

11. सिद्धार्थस्य जन्मदेशः कः? ....
(गया, आग्रा, कपिलवस्तु)

II. उदाहरणानुसारं पदच्छेदं लिखत।

उदा-	तथैव	-	तथा +	एव
	सहैव	-	.... +	....
	नैव	-	.... +	....
	मैव	-	.... +	....
	गुरुणैव	-	.... +	....
	तेनैव	-	.... +	....
	पुत्रेणैव	-	.... +	....

III. अधः प्रदत्तं गद्यभागं मातृभाषाया आङ्गलयभाषया वा अनुवदत।

यशोधरे! अद्याहं लोकमपश्यम्। वार्धक्यं मरणं चापश्यम्। रोगं वेदनां चापश्यम्। साधारणम्। अनया यशोधरयापि कियद्वारं दृष्टमस्ति एतत्सर्वम्। बाल्ये सुप्रबुद्धस्य पुत्रीत्वेन सखीभिः सह विचरत्यवसरे।

....
....
....
....
....

IV. अधःप्रदत्तानि वाक्यानि प्रादेशिकभाषया आङ्गलयभाषया वा अनुवदत।

1. बुद्धधर्मस्य प्रणेता भवति गौतमबुद्धः।
2. यशोधरा बुद्धस्य प्रीयपत्नी भवति।
3. वार्धक्यं रोगमरणं च साधरणमेव।
4. सिद्धार्थः छन्देन सह जनपदं द्रष्टुम् अगच्छत्।
5. सुप्रबुद्धस्य पुत्री भवति यशोधरा।

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

V. अधःप्रदत्तं गद्यभागं पठित्वा प्रश्ननानाम् उत्तराणि लिखत।

पाश्चात्यसाहित्यभूमिकायां नोवल् आख्यं भाषाव्यवहाररूपं प्रचुरप्रचारमाप्तम् ।नवीनमित्यर्थयुक्तं तत् पौराणिककाले नासीत् इत्यतः संस्कृतभाषायामिदं साहित्यरूपं नास्ति। अन्यासु भारतीयभाषासु इदं प्रभूतं वर्तते । मलयालभाषायां नोवल् रूपं सुलभमित्यतः प्रसिद्धानि नोवल्रूपाणि इतरभाषासु अनूदितानि वर्तन्ते । तादृशम् अनूदितम् एकं नोवल्रूपं भवति महाप्रस्थानम् । माटम्प् कुञ्ञुक्कुट्टन् महोदयेन कैरलीभाषया रचितमिदं श्रीमता अशोकन् पुरनाट्टुकरा महाभागेन संस्कृते अनूदितम्।

1. नोवल् इत्याख्यं भाषाव्यवहाररूपं कुत्र प्रचुरप्रचारमाप्तम् ?

   ....

2. नोवल् इति पदस्यार्थं किम् ?

   ....

3. महाप्रस्थानम् कीदृशं साहित्यरूपं भवति ?

   ....

4. महाप्रस्थानस्य कर्ता कः ?

   ....

5. महाप्रस्थानस्य संस्कृतानुवादं केन कृतम् ?

   ....

VI. अधःप्रदत्तानि अव्ययपदानि उपयुज्य वाक्यानि पूरयत।

अव्ययपदानि :- **तत्र, सह , तूष्णीं , अद्य**

1. हे बालकाः शब्दं मा कुर्वन्तु। --------------- उपविशन्तु ।
2. --------------- बुधवासरः भवति ।
3. पुत्रः पित्रा ----------- आपणं गच्छति ।
4. मम पुस्तकं ------------ अस्ति ।

VII. अधः प्रदत्तं गद्यभागं पठित्वा जीवनचरित्ररूपरेखां (profile) पूरयत।

अध्यापकः प्रभाषकः संघाटकः परिस्थितिप्रवर्तकः ग्रन्थकारःप्रसाधकः च आसीत् श्री. अशोकन् पुरनाट्टुकरा। १९५२ दिसम्बर्मासे १० तिथौ तृशूर् जिल्लायां कणवल्लीगृहे जनिमलभत। सः

भारतमुद्रा नाम संस्कृतमासिक्याः प्रसाधकः आसीत् । महाप्रस्थानम्, इन्नलत्ते मष़ा इत्येतयोः संस्कृतपरिभाषा च तेन कृता । स महात्मा २०१४ तमे वर्षे दिवंगतः ।

नाम	:	....
गृहम्	:	....
जन्मवर्षः	:	....
कर्मरंगः	:	....
संस्कृतपरिभाषाकृती	:	....

VIII. अधः प्रदत्तं गद्यभागं पठित्वा संगृह्य लिखत ।

कपिलवस्तुनरेशस्य शुद्धोदनस्य मायादेव्याः च पुत्रः आसीत् सिद्धार्थः । यशोधरां परिणीय तस्यां राहुलनामकं पुत्रं जनयामास । मानवानां दुखनिवृत्तये सिद्धार्थः पत्नीं पुत्रं च विहाय गृहात् प्रावजत्। कठिनतपसा चत्वारि आर्यसत्यानि दृष्टवान् ।तानि तु -1.अस्ति दुःखम्। 2. अस्ति दुःखस्यान्तः । 3. अस्ति दुःखस्यान्ताय उपायः । 4.आशात्यागेन दुखस्यान्तो स्यात् ।

बुद्धोपदेशाः धम्मपदम् इति प्रथते। बौद्धदर्शनम् चतुर्धा विभक्तम्।१ सर्वास्तिवादिनः - सौत्रान्तिकाः, क्षणिकवादिनः योगाचराः, विज्ञानवादिनः - वैभाषिकाः, शूल्यवादिनः - माध्यमिकाः - सौत्रान्तिकवैभाषिकौ चरवादिनौ, योगाचरामाध्यमिका स्थविरवादिनौ इति प्रसिद्धौ ।

श्रीबुद्धदेवस्य धम्मपदमेव दर्शनस्यास्य प्रथमग्रन्थः। नागार्जुनस्य माध्यमिककारिका, ललितविस्तारः, अभिधम्मकोशः, धर्मकीर्तिः न्यायबिन्दुः च इतरे ग्रन्थाः। बुद्धधर्मः तु त्रिपिटकानुसारम्। ते च सुत्तपिटकं, विनयपिटकं, अभिधम्मपिटकम् चेति ख्यातिमापन्नाः ।

....
....
....
....
....
....
....
....
....

IX. यथोचितं योजयत।

जयदेवः	-	महाभारतम्।
व्यासः	-	पि.सि. देवस्या।
आदिशङ्कराचार्यः	-	गीतगोविन्दम्।
महाप्रस्थानम्	-	संस्कृतचलच्चित्रम्।
क्रिस्तुभागवतम्	-	माटम्प् कुञ्ञुक्कुट्टन्।

जयदेवः	-	....
व्यासः	-	....
आदिशङ्कराचार्यः	-	....
महाप्रस्थानम्	-	....
क्रिस्तुभागवतम्	-	....

X. अधः प्रदत्तां पेटिकां पठित्वा पट्टिकां पूरयत।

पीडिता, निश्शब्दम्, बहवः, चक्षुः, ग्रामं, कारणं, उपवनम्, आस्यताम्

भूरिणः	
तूष्णीम्	
व्रणिता	
नयनं	
हेतुः	
उद्यानम्	
उपविश्यताम्	
जनपदम्	

XI. अधः प्रदत्तां सूचनां पठित्वा टिप्पणीं लिखत।

सूचनाः - शुद्धोदनः मायादेवी च , मानवानां दुःखम्, गृहात् प्राव्रजत्, तपश्चकार, बुद्धधर्मः आविर्बभूव।

....

....

....

....

....

....

....

....